

1857 Hint İsyanı: Kanpur Katliamı ve Lucknow Mücadelesi

Hüseyin GÜNARSLAN

Dr, Windsor Üniversitesi, Tarih Bölümü, gunarsl@uwindsor.ca

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi

Geliş:

29.04.2019

Kabul:

30.07.2019

Yayın:

30.07.2019

Anahtar

Kelimeler:

Hindistan
İngiltere
İsyan
Kanpur
Lucknow

ÖZET

Hindistan İngilizlerin doğudaki en önemli kolonisi olmuştur. Ülkenin zenginlikleri İngiliz Doğu Hindistan şirketi tarafından batıya aktarılmıştır. Hindistan'daki merkezi yönetim zafiyetini iyi değerlendiren İngilizler yerel kral ve prensleri rahatlıkla etkileri altına almışlardır. Ülkenin sömürülmesinden elde edilen gelirin önemli bir bölümü İngiltere'ye aktarılırken geri kalanı ile paralı askerlerden oluşan ordular kurulmuştur. Şirketin ticari varlıklarını korumak için kurulan bu ordular zamanla öyle bir güce ulaşmıştır ki ülkenin işgalinde önemli bir paya sahip olmuştur. Hintli askerler maaş karşılığı emrine girdikleri İngilizlerle kendi ülkelerinin işgalini gerçekleştirmiştir. Bu ordulardan en büyüğü olan Bengal ordusu zaman içinde İngilizler ile sıkıntı yaşamaya başlamıştır. Ordu içindeki huzursuzluklar ve İngilizlerin işgalleri ile ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. 1857 Büyük Hint isyanı Bengal ordusu askerlerinin İngiliz subay ve askerlerine karşı gelmeleri ile başlamıştır. Bu çalışma isyanın hangi sebepler ile başladığını ve isyanın iki önemli noktası olan Kanpur ile Lucknow'da yaşananları ortaya çıkarmaktadır. Birçok faktörün bir araya gelmesi ile başlayan başkaldırı tüm Hindistan'a yayılmasa da Bengal ordusunun görev sahası içinde olan çok büyük bir coğrafi alanda etkili olmuştur. İngiliz bayan ve çocukların Kanpur'da isyancı askerler tarafından katliama uğratılması İngilizlerin isyanı çok sert bir şekilde bastırmasına sebep olmuştur. Milyonlarca insanın ölümüne sebep olduğu düşünülen isyan Hint tarihi için önemli bir dönüm noktası olmasının yanı sıra İngilizler içinde büyük öneme sahiptir. İngilizler ilk defa bir isyan dolayısı ile binlerce askerini kaybetmiştir. Sivillerin de hayatını kaybetmesi ile birlikte İngiliz kamuoyu Hintlilere karşı büyük bir nefret duymaya başlamıştır. Bu nefret sonucu İngiliz askerler uğradıkları her köy, kasaba ve şehirde sivil halkı acımasızca öldürmüşlerdir. İsyanın önemli noktalarından olan Kanpur ve Lucknow'da yaşanan olayların incelenmesi ile birlikte isyan hakkında çok daha detaylı bilgilere sahip olunacağı değerlendirilmektedir.

1857 Indian Rebellion: Kanpur Massacre and Lucknow Challenge

Article Info

Article History

Received:

29.04.2019

Accepted:

30.07.2019

Published:

30.07.2019

Keywords:

India
Britain
Revolt
Kanpur
Lucknow

ABSTRACT

India was the most important colony of the British in the east. The riches of the country were transferred to the West by the British East India Company. The British, who evaluated the central government weaknesses in India, have easily affected the local king and princes. A significant portion of the income from the exploitation of the country was transferred to England. With the rest of income, armies of mercenaries were established. These armies, which were established to protect the commercial assets of the company, have reached such a power in time that it has a significant share in the occupation of the country. The Indian soldiers carried out the invasion of their own country with the British, at the expense of wages. The Bengal army, which was the largest of these armies, was in trouble with the British over time. The unrest in the army and the relations with the occupations of the British have come to the point of breaking. 1857 The Great Indian rebellion began when the Bengal army soldiers were opposed to British officers and soldiers. This work reveals what happened in Kanpur and Lucknow with the two major points of the rebellion as well as the reasons for the rebellion. The rebellion, which began with the combination of many factors, did not spread to all of India, but was influential in a very large geographical area within the jurisdiction of the Bengali army. The massacre of British women and children by the rebellious soldiers in Kanpur caused the British to suppress the rebellion. The rebellion, which is thought to cause the death of millions of people, is an important turning point for Indian history and has great importance among the British. For the first time, the British have lost thousands of soldiers due to a revolt. With the loss of civilians, British public opinion began to feel a great hatred towards the Indians. As a result of this hatred, the British soldiers have mercilessly killed the civilian population in every village, town and city they have been subjected to. With the examination of the events in Kanpur and Lucknow, which are one of the important points of the rebellion, it is expected to have more detailed information about the rebellion.

GİRİŞ

1857 Büyük Hint isyanı İngiliz işgali altındaki Hindistan halkının bağımsızlık mücadelesidir. 17. Yüzyıldan itibaren Hindistan'da ticari faaliyet yürütmeye başlayan İngiliz Doğu Hindistan Şirketi zamanla Hindistan'ı İngilizlerin bir kolonisi haline getirmiştir. Hint coğrafyasında etkili bir merkezi yönetimin eksikliğini fırsata dönüştüren şirket yerel krallık ve prenslikleri etkisi altına almıştır. Şirket elde ettiği büyük ticari kazanç ile İngiltere ekonomisinde çok büyük bir öneme sahip olmuştur. Şirket doğunun zenginliğini sömürürken kendisine ait paralı Hint askerlerinden oluşan ordularını da kurmaya başlamıştır. Zamanla sayıları yüz binleri bulan üç büyük ordudan birisi olan Bengal ordusu askerleri 1857 isyanında önemli rol almışlardır. İsyanın başlamasına neden olan birçok sebep bulunmakla birlikte Bengal ordusu askerlerinin İngilizler ile kötüleşen ilişkileri anahtar rolü görmüştür. Binlerce Hintli asker komutanlarına isyan etmiş ve çok geniş bir coğrafya'ya dağılmış askeri birlikler sırası ile isyana katılmıştır. Orta ve Kuzey Hindistan boyunca genişleyen isyan tüm ülkeye yayılmıştır ve İngilizlerin acımasızca bastırması sonucu etkisiz kılınmıştır.

İsyan gerek İngiliz gerekse Hint tarihi açısından büyük öneme sahiptir. İngilizler kolonilerin de birçok isyan hareketiyle karşı karşıya kalsalar da 1857 isyanı bunlar arasında en önemli olandır. İsyan çok büyük bir coğrafi alanda, 11 binden fazla İngiliz'in ve sayısı asla bilinmeyecek lakin milyonlarca olduğu düşünülen Hintlinin ölmesi sebebi ile ayrı bir öneme sahip olmuştur. Çalışmamız Hindistan'da gerçekleşen bu en büyük isyanın çıkış nedenlerini ortaya koymakla birlikte isyanın dönüm noktaları sayılan Kanpur katliamı ve eski Avadh krallığının başkenti Lucknow'da gerçekleşen mücadeleleri konu almaktadır. Bu bilgilerin ortaya çıkarılması ile birlikte isyanın daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. 1857 isyanının dönüm noktaları olarak görülen Kanpur ve Lucknow'da neler yaşandığı sorusuna cevap bulunması öngörülmüştür. Çalışma dolayısı ile birinci ve ikinci derece tarihi kaynaklar kullanılmış ve elde edilen bilgiler analiz edilmiştir. Diğer birinci kaynakların yanı sıra Tarihçi Gregory Fremont Barnes'ın Hint İsyanı adlı eseri Kanpur ve Lucknow'da yaşananları tüm detayları ile ortaya koyduğu için, onun bu eserinden birinci derece kaynak olarak istifade edilmiştir. Çalışma elde edilen bilgilerin daha kolay anlaşılabilmesi için üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde 1857 isyanının neden gerçekleştiğine dair özet bilgi sunulmuştur. İkinci bölümde İngiliz bayan ve çocukların katliama uğradığı Kanpur'da yaşananlar ortaya çıkarılırken son aşamada isyanın başkentlerinden sayılan Lucknow'da gerçekleşen mücadeleler açıklığa kavuşturulmuştur. Çalışma 1857 isyanının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bilgileri sunmakla birlikte isyanın büyüklüğü ve önemi nedeni ile çok detaylı çalışmaların yapılması gerekmektedir. İsyanın İngilizler ve Hintliler açısından öneminin ortaya

konması sayesinde Hindistan'daki bağımsızlık mücadeleleri çok daha iyi anlaşılabilirdi gibi İngiliz koloni tarihi ile ilgili de bilgi edinilmiş olacaktır. İngilizlerin Hintlilerin başkaldırısı ile nasıl mücadele ettiklerinin ve niçin Hindistan'dan vazgeçemediklerinin çok daha detaylı çalışmalara konu olması gerekmektedir.

1. İsyana Sebep Olan Başlıca Nedenler

1857 Hint isyanına neyin sebep olduğu ile ilgili İngiliz ve Hintli tarihçiler arasında fikir ayrılığı mevcuttur. George M. Trevelyan, Sidney Low ve Vincent Smith isyana askerlere verilen yağlı kartuşların sebep olduğunu iddia ederken, Hintli tarihçilerden Hindu Ishawari Parshad ve Müslüman Mohammad İkram ülkede İngiliz yönetimine karşı biriken memnuniyetsizliğin isyana sebep olduğunu düşünmektedirler (Kapore, 1962: 555). Bununla birlikte genel fikir birçok faktörün bir araya gelmesinin isyana sebep olduğu şeklindedir. Bu sebepler arasından en önemlilerden birisi Avadh krallığının İngilizlerce işgal edilmesidir. Bu durum İngilizlerin emri altındaki üç büyük ordudan birisi olan Bengal ordusundaki Hintli askerleri özellikle de memleketi Avadh olanları rahatsız etmiştir. İngilizler Avadh ile yazılı barış anlaşması yapmış olmalarına rağmen krallığı işgal etmiştir. Avadh'ın işgaline gerekçe olarak kralın ülkeyi iyi yönetmemesi bahane edilmiştir (Trevelyan, 1922: 319). Hâlbuki bu krallığı yıllarca perde ardından yöneten ve kralları iş yapamaz hale getirenler İngilizlerdi. Bengal ordusunda görevli Hintli askerlerin Avadh kralına karşı bir sempatileri yoktur. Lakin İngilizlerin krallığı işgal etmesi bu askerlerin ailelerinin toprak sahibi olarak taşıdıkları Hindu kast sistemindeki yerlerini tehlikeye atmıştır. İngilizlerin işgal topraklarında reforma gitmesi ile toprakların el değiştirmesi bu üst sınıfın sosyal ve dini statülerini kaybetmeleri manasına gelmektedir (Allan vd., 1934: 732).

İsyanın bir diğer sebebi de ülkeyi yöneten İngiliz Doğu Hindistan Şirketinin yozlaşmasıydı. Şirket, Hindistan'ı tam olarak ele geçirmeden önce yerel Hint halkına karşı kısmen iyi davranışlarda bulunuyordu. Çıkarlarını düşünen İngilizler Hintli halkın haklarına saygı gösteriyordu. İngilizler zamanla Hindistan'da önünde hiçbir yerel krallık veya prensliğin duramayacağı bir güce kavuşmuştu. Daha önce kendilerine boyun eğmiş kralların İngilizlere de olsa tahtlarını korumalarına izin verildiği için yerel halk işgalci İngilizleri karşısında görmüyordu. İşgalin başlaması ve yerel krallıkların devre dışı kalması ile ülkenin direkt olarak yöneticileri İngilizler olmuştu. Halk daha önce kendisine iyi davranışlar sergileyen İngilizlerin ülkenin sahipleri olması ile tavır değiştirdiğini görüyordu. Neticede, Hint halkı kendilerine karşı adil olmayan bir yönetimle karşı karşıya olduklarının farkına vardı. Yerel halk, İngilizlerle yaşadıkları herhangi bir uyuşmazlık halinde kime sığınacaklarını bilmiyordu. Hatta kendi aralarında yaşanan

ihtilaflarda İngilizlerin güçlü ve zenginden yana taraf olduğunu görüyorlardı. Herhangi bir Hintli toprak sahibi İngilizlerin toprağına el koymasý karşısında çaresiz kalýyordu. İngilizler ÷lkede mahkemeler kurmakla birlikte İngiliz hâkimler şirket aleyhine karar vermiyorlardý. Bazý durumlarda mahkemeler çok uzun sürdür÷l÷yor ve böylece davayı açan şahıslardan daha fazla mahkeme ücreti isteme yoluna gidiliyordu. Bunu karşılayacak gücü olmayan Hintli davacılar haklı bile olsalar davadan çekilmek zorunda kalýyordu. Ayrıca gerek İngilizler gerekse Hintli zenginler davaları para karşılığı tuttukları yalancı şahitler sayesinde kazanıyorlardý. Bunun neticesinde ÷lkeyi yöneten şirkete ve İngilizlere karşı nefret oluşuyordu (Longford, 1964: 280).

18. yüzyılda İngilizlerin Hintlilere karşı yaklaşımı yerel halktan saygı ve sempati görmekteydi. 1850'li yıllara gelindiğinde ise ÷lkedeki birçok İngiliz kendisini çok daha üstün bir sınıfa mensup insan olarak görmekteydi. İngilizler ÷lkelerini bir dünya imparatorluğına dönüştürmüşlerdi. Bundan dolayı kendilerine güvenleri artmıştı. London Times gazetesini muhabiri olan William Russell Hindistan'a yaptığı yolculukta kendi vatandaşı olan İngilizlerin bundan dolayı gerek Müslümanlar'dan gerekse Hindular'dan nefret ettiklerini ifade etmişti. İngiliz bir subayın bu insanlarla ilgili olarak "Şu köleler aynı kafası karışmış şaşkınlık gibiler, şekerleme ve tereyağı ile tıkanan bir grup tembeller." dediğini nakletmişti (Bearce, 1961: 235). William Delfield Arnold da Russell gibi İngilizlerin isyandan hemen önceki yıllarda Hintliler ve Hindistan'dan nefret ettiklerini belirtmişti (Bearce, 1961: 271) Hindistan'da doğan bir İngiliz olan William Makepeace Thackeray gerek İngiliz aristokratların gerekse orta sınıf İngilizlerin Hintlilere yönelik kötü düşüncelere sahip olduklarını belirtmişti. William, Hindistan'a gelen gerek sivil gerekse askeri görevlilerin bencil, memnuniyetsiz, açgözlü, kavgacı ve birbirlerine karşı bile zalim olduklarını ifade etmiştir (Bearce, 1961: 248). Eski bir asker olan tarihçi John William Kaye'de 18. yüzyıldan itibaren Hindistan'daki İngiliz yönetiminin standartlarının gittikçe kötüleştiğini belirtmiştir (Bearce, 1961: 268).

İngilizlerin, Hindu ve Müslümanların inanç ve geleneklerine müdahale etmeye başlaması da 1857 isyanına sebep olan bir diğerk faktör olarak gör÷lmektedir. Bir kısmı Hindular inançları gereğı bebek kurban ediyordu. Ayrıca eşi ölen ve dul kalan Hindu kadınların kendilerini öldürmeleri isteniyordu. Bu kadınların eşlerinin cesetleri kıldıkları esnada kendilerini ateşe atarak intihar etmeleri isteniyordu İngilizler uzun yıllar boyunca bu tür inançlara karışmamış ve karşı koymamışlardı. Fakat Hindistan Genel Valisi Lord Dalhousie bu uygulamaları yasaklamıştı. Lord ayrıca okullarda Hindu öğretilerin değil Hıristiyan öğretilerin anlatılmasını sağlayan bazı uygulamaları yürürlüğe koymuştu. Dalhousie'dan sonra göreve gelen Vali Charles Canning ve Hindistan'daki İngiliz ordularının Başkomutanı General George Anson, Kraliçe Viktorya'ya bütün Hintlileri

Hıristiyanlaştıracakları yönünde söz vermişlerdi (Kapore, 1962: 561-562). Hintliler İngilizlerin dini inançlarına karışılmasını istemiyordu. Bunu, kendi içişlerine karışma olarak değerlendiyorlardı. Seyyid Ahmed Han 1857'de kaleme aldığı bir yazıda, Hindistan'daki her Müslüman ve Hindu insanın, dini inancını yaşasın veya yaşamasın, alt veya üst sınıfa mensup olsun, İngilizler tarafından zorla Hıristiyanlaştırılmak istendiklerine güçlü bir şekilde inandıklarını ifade etmiştir (Khan, 1873: 16). Bu açıdan 1857 isyanı sebebi ile Hindu ve Müslümanlar ilk kez İngiliz düşmanlarına karşı birlikte hareket etmeye başlıyorlardı. Bununla birlikte yerel halkın çoğu 1857 isyanı başarısız olduğunda İngilizlerin katliamlarından kurtulmak için tek çarenin Hıristiyanlığı seçmek olduğuna inanacaktı. Görüldüğü üzere Hint halkı krallıkların işgalinden toprakların el değiştirmesine, dini inançlarına karışılmasından İngilizler tarafından hor görülmelerine kadar birçok farklı sebeple İngilizler'den nefret eder hale gelmişti. İsyanı başlatacak bir kıvılcımın yeterli olduğu bu atmosfer içinde İngilizlerin emri altındaki Hintli askerlere domuz ve sığır yağı içeren yağlı kartuşlar verilmişti. Hindu ve Müslüman askerler için yasak kabul edilen bu yağlı kartuşların kullanılmak istenmemesi isyan ateşini yakan bir kıvılcım olmuştur. Günümüzde 1857 isyanının niçin başladığı kadar neden başarısız olduğu da tartışma konusudur. İsyancıların başlarında onları yönlendirecek yetenekli ve zeki liderlerin olmaması, ulusal manada bir halk desteklerinin bulunmaması ve organizasyon bozukluğu gibi sebepler akla ilk gelenlerdir. İsyan büyük bir coğrafyada binlerce insanın katılımı ile gerçekleşmişti. Buna rağmen İngilizler bu isyanı Haziran 1858'de hem de kendilerine sadık kalan Hintli askerler tarafından bastırmışlardı (Shafeeq, 1970: 10-12). İngilizler isyanı uğradıkları her Hint yerleşim yerinde katliamlar yaparak bitirebilmişlerdi. Karşılarına hiçbir kimsenin çıkamamasını sağlamak amacı ile nefes alan her insanı öldürmüşlerdi. Anavatan İngiltere'den çok uzaktaki bir ülkeyi ellerinde tutmak için her şeyi yapmak zorunda hissediyorlardı. Daha önce küçük ölçekli yerel isyanlar ile karşılaşsalar da 1857 isyanı gibi büyük bir isyan ile ilk defa karşılaşmış olmaları onları şaşırtmıştı. İsyan bastırıldıktan sonra bunun niçin, nasıl ve neden gerçekleştiğine dair birçok soru İngilizlerin kafasını meşgul etmeye başlamıştı. Londra sokaklarında gezen sıradan İngilizlerden parlamentodaki Lordlara kadar herkes yaşananları konuştuğu için 1857 Büyük Hint isyanı İngilizler üzerinde derin etkiler bırakmıştı.

İsyanın başlamasından sonra harekete geçen İngiliz askerler isyanı bastırmak için ellerine geçirdikleri Hintlileri cinsiyet ve yaş ayrımı yapmadan asarak öldürmeye başlamıştı. Hintlilere karşı oluşan nefretin intikamını İngiliz askerler almaya kararlıydı. Yakalanan Hintlilerin isyana katılıp katılmadığı sorgulanmıyordu. İsyancıların etkin olduğu bölge köy köy, kasaba kasaba ele geçirilirken buralarda yaşayanlar istisnasız öldürülüyordu. İngiliz askerleri ne kadar çok Hintliyi asarak idam ederlerse

o kadar çok saygı görüyorlardı. Hatta birçok İngiliz asker asma işinde kazandığı tecrübe ile övünüyordu (Paul, 1904: 137). Şayet İngiliz birlikleri içinde topçu bataryaları varsa yakalanan Hintliler bir topun önünde toplanıyor ve üzerlerine ateş ederek parça parça ediliyorlardı. Lord Canning İngiliz askerlerin bu şekilde Hintlileri öldürmesi haberini aldığında bunun şokunu yaşamıştı. Lord isyancılar ile birlikte Hintli bayan ve çocukların da top önüne konularak öldürülmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade etmişti (Walpole, 1912: 415). İsyanın başkentlerinden Delhi'nin geri alınmasından sonra bile İngilizler bu şehirde 29'u Babürlü Kraliyet ailesine mensup olmak üzere 3 binden fazla Hintliyi idam etmişlerdi. Hintlilerin isyan sırasında barbarca İngilizleri öldürdüğü iddialarına bir İngiliz olan Sir John Kaye karşı çıkmıştı. Kaye Hindistan'da kurulan Babürlü İmparatorluğu taraftarı Hintlilerin ne bir isyancı ne de bir hain olduğunu, onların meşru sebepler ile haklarını arayan sadık insanlar olduğunu belirtmişti. Kaye isyan sırasında yaşanan barbarlığın Hintlilerden çok İngilizlere ait olduğu tezini de savunuyordu. Zira İngilizlerden kat ve kat daha fazla Hintli yaşına ve cinsiyetine bakılmadan İngiliz askerlerince öldürülmüştü. İngilizler sıkıyönetim ilan ettikleri bölgelerde, sınırsız bir güç kullanarak ve kimsenin canını bağışlamadan tüm Hintliler öldürmüştü (Kaye, 1870: 268-270). Kaye isyandan hemen sonra cesur bir şekilde İngilizlerin barbarlığını dile getirmekte haksız değildi zira Amaresh Misra'ya göre İngilizler 1857 İsyanını tam bir intikam duygusu ile bastırmış ve 10 yıldan fazla süre boyunca 10 milyon Hintlinin canını alarak bir katliam gerçekleştirmişti (Misra, 2008: 12).

Hintli isyancı askerler Delhi'deki Babürlü Kralı Bahadır Şahı tüm Hindistan'ın Kralı ilan etmişlerdi. İsyan başladıktan sonra kuzey ve iç Hindistan bölgelerine doğru yayılmıştı. Bu bölgeler isyana katılan Bengal ordusunun görev alanında yer alan yerlerdi. Diğer iki İngiliz ordusu olan Bombay ve Madras ordularının etkili olduğu coğrafyalara ise yayılmamıştı. Bu orduların askerleri isyana karşı İngilizlerle birlikte hareket etmeyi seçmişlerdi. İsyanın geliştiği bölgeler geçimini daha çok çiftçilik yaparak sağlayan insanların yerleşim yerleriydi (Guha, 1983: 14). Yaşanan başkaldırı ilk olarak askerlerin isyanı olsa da katılımlar itibari ile askerlerin isyanı olarak tanımlanmaktan daha büyük bir hareketti. Bununla birlikte, bütün bir Hindistan'a yayılacak şekilde ulusal bir isyan hareketi de olamamıştı (Metcalf, 1965: 60). Bombay ve Madras ordularında görevli Hintli maaşlı askerler Bengal ordusunun başlatmış olduğu bağımsızlık ateşine kayıtsız kalmışlardı. Bu arada İngilizler Hindistan'daki asker sayılarının yeterli olmadığını farkındaydı. İsyanın daha da büyümesi karşısında daha fazla İngiliz askerine ihtiyaç duyacaklarını biliyorlardı. Böylece İngiltere'den 35 bin İngiliz askeri getirmek zorunda kaldılar (Blunt, 2000: 404).

2. Kanpur'da Yaşanan Katliam ve İngilizlerin Şehri Geri Alması

Kanpur şehri İngilizlerin yaşamayı seçtikleri önemli bir şehirdi. İngilizler Ganj nehri kenarında yaklaşık 10 km boyunca kurulmuş askeri karargâh içinde yerleşmişlerdi. Burada bahçeler ve ağaçlar içinde kendileri için yapılmış yüzlerce kır evinde yaşıyorlardı. Ayrıca bir kilise, tiyatro, kafe, pazar yeri ve toplantı salonları vardı. Kurulan bahçeler Hindistan'daki en iyi bahçelerdi ve sebze de yetiştiriliyordu (Thomson, 1859: 123). Avadh (Oudh) eyaletinde ki bu şehrin nüfusu 60 bini. Avadh kralı yeni sürgüne gönderilmiş ve ülkesi İngilizlerce tamamen işgal edilmişti. Bundan dolayı Kanpur İngilizlerin en fazla nefret edildiği yerlerden birisiydi. Şehrin stratejik önemi ise Kalküta'dan Ganj nehrinin yukarı kısımlarına kadar olan bölgenin kesişme noktası olmasıydı. Eyaletin başkenti Lucknow'a gidebilmek için Kanpur'dan geçilmek zorundaydı. Şehirdeki birliklerin komutanı Hindistan'da 50 yılını geçirmiş General Hugh Wheeler'di. Generalin eşi de Hintli bir bayandı. General askerlerinin dilini konuşabiliyor, onlardan saygı görüyor ve bağlılıklarından kuşku duymuyordu. 4 Haziran günü Hintli askerler ayaklanınca ilk olarak aralarında General Wheeler'ında olduğu 300 kişilik İngiliz askerlerinin yaşadığı yerleşkeyi ablukaya aldı. Bu 300 kişi arasında İngiliz subay ve askerlerinin yanı sıra Hintli askerler de vardı. Wheeler için asil endişe verici olan ise bu askerlerin aileleriydi. Cephaneliğin yerleşke içinde bulunması İngiliz askerlerin en azından silah ve mühimmat sıkıntısı çekmeyeceğinin göstergesi olsa da korunaklı olmayan bir yerde isyancılara karşı ne kadar süre dayanabileceği bilinmemekteydi. İsyancı askerlerin elinde yeterince silah yoktu. Fakat İngilizleri abluka altında tutacak kadar kalabalıktılar. İsyancı askerler liderleri olarak Nana Sahib'i seçmişlerdi ki kendisi tahtı ve serveti elinden alınan eski Bithur Kralının oğluydu. İngilizler abluka altında 27 Haziran'a kadar direndiler. Su, gıda ve mühimmatları bitmeye başlayan İngilizler için tek çare Hintli isyancı askerler ile bir anlaşma sağlayarak Ganj nehri üzerinden Allahabad şehrine güvenli olarak gidebilmektir (Barnes, 2007: 48-49).

İngilizler ve Hintliler arasında görüşmeler anlaşma ile sonuçlanınca İngilizler ablukadan çıkma kararı aldı. İngilizler ulaşım için nehri kullanacak ve Kanpur'dan Allahabad'a gideceklerdi. Bunun için ihtiyaç duyulan kırk tekne ayarlanmıştı (Majumdar, 1957: 99). 27 Haziran günü yerleşkeden çıkmaya başlayarak teknelere ilerleyen İngilizlerin üzerlerine birden bire ateş edilmesi sonucu çoğu asker birçok İngiliz hayatını kaybetti. Hintliler hayatta kalan 210 bayan ve çocuğu ise 15 Temmuz'a kadar rehin aldı. İngiliz destek birlikleri isyanı bastırmak için harekete geçmişti. Rehineleri elde tutmak iyi bir strateji olabilir. Lakin işler beklenildiği gibi gitmedi ve oluşan kargaşa ortamında bu rehinelere büyük kısmı öldürüldü (Blunt, 2000: 412). İngiliz askerlerinin planı ablukadan çıkarak Ganj nehri kıyısında kendilerini bekleyen teknelere binmektir. Teknelere binme esnasında İsyancı

askerler aniden üzerlerine ateş etmeye başlamışlardı. İsyancıların yeterince silahı ve mühimmatı yoktu. İngiliz askerleri üzerine hücumla geçen isyancıların sadece kılıçları vardı. İlk çarpışmadan sonra hayatta kalan İngiliz asker ve siviller hemen etrafa dağılarak kaçışmaya başladı. Bazı sivil ve askerler nehir kıyısından çıkarak bir eve sığındılar. Bu kargaşa ortamında kaçışan birçok İngiliz öldürülmüştü. İki odalı küçük bir eve sığınmayı başaranların çoğu çocuk ve bayanlardan oluşmaktaydı. Lakin onları koruyacak İngiliz askerleri teker teker öldürüldüğü için Hintli askerlere esir olmuşlardı (Barnes, 2007 : 49). Daha sonra bu ev İngiliz bayan ve çocuklarının mezarı olacak ve çoğu katledilecekti. Kanpur'da yaşananlar Ağustos ortalarına doğru İngiltere'ye ulaştığında kimse inanmamıştı. Hatta Earl Granville parlamentoda yaptığı konuşmada katliamın gerçekten yaşanmadığını ve uydurma olduğunu açıklamıştı (Hansard, 1857: 164). Nehir üzerinden kaçmayı başaran sadece tek bir tekne olmuştu. Bu tekne daha sonra isyancılarca ele geçirilmiş ama içindeki dört İngiliz yeniden kaçmayı başarmıştı. Bu dört kişi Kanpur'da yaşananları tüm detayları ile anlatacak kişiler olmuştu (Majumdar, 1957 : 99). Eylül'ün ilk haftasında Kanpur'da yaşananlar detaylı bir şekilde İngiliz gazetelerinde haber yapılmaya başlandı. Kanpur'daki bayan ve çocukların isyancı askerlerin lideri Nana Sahib'in emri ile acımasızca öldürüldüğü yazılıyordu (Metcalf, 1965: 290). İngiltere'deki Lady's gazetesi Nana Sahib ve isyancı askerleri 'adi polis köpekleri' olarak tarif ederek 'Şeytanlar, isyancıların yaptığı gibi soğukkanlı bir canavarlıkla masum insanları öldürebilirler miydi?' diye sormaktaydı (Lady's Newspaper, 19 Eylül 1957).

Kanpur'daki katliamdan sorumlu tutulan isyancıların lideri Nana Sahib'in katliam sırasında orada bulunmadığı belirtiliyordu. Olaylara şahit olan bir kişi Tanta Topi adlı bir başka isyancı tarafından verilen emirle İngilizlerin üzerine ateş edilmeye başlandığını ifade ediyordu. Daha sonra yakalanan Topi ise ifadesinde böyle bir emir vermediğini söylemişti. Topi saldırıyı organize etmediğini zira anlaşma gereğince kendisinin kırk tekneyi hazır hale getirdiğini söylemişti. Topi ifadesinde İngilizlerin teknelere binmeye başladığı sırada bir Hintli askerinin suya doğru atılarak herkesi ateş etmeye çağırdığını ve olayların birden bire geliştiğini söylemişti (Malleon, 1880: 515). Bazı Hintli askerler ise ifadelerin de Topi'nin verdiği işaretle ateş etmeye başladıklarını söylemişlerdi. Topi verdiği işaretin atış emri için olmadığını ve teknelerin hareket etmeye hazır olduğunu ifade etmeye çalıştığını belirtmişti (Kaye, 1870: 340). İngilizler mahkeme sonucu yaşanan katliamdan birinci derecede isyancıların lideri Nana Sahib'i sorumlu tutmuştu. Bu katliamdan dolayı direkt olarak suçlu olmasa da Sahib'e yöneltilen başka suçlamalar bulunuyordu. Buna göre katliamdan önce İngiliz bir tüccar, eşi ve iki çocuğu yakalanarak Sahib'e getirilmişlerdi. Sahib onların vurularak öldürülmesi emrini vermişti. Sahib'in evinde de dört İngiliz memuru öldürülmüştü. Benzer şekilde dört çocuğu ile 10 Haziran

günü Kalküta'ya gitmeye çalışan bir İngiliz bayan yine Sahib'in emri ile öldürülmüştü (Kaye, 1870: 353). İngiliz takviye güçlerinin Kanpur'a geldiğini öğrenen Nana Sahib'in tutsak İngilizlerin, bayan ve çocuk ayırt edilmeden öldürülmesi emrini vermekten suçlu bulunmuştu (Kaye, 1870: 372).

Kanpur'da bunlar yaşanırken Avadh eyaletine güneyden komşu olan Ganj nehri kıyısındaki Allahabad şehrinde bulunan İngiliz askerleri hazırlık içindeydi. Avadh'ın başkenti Lucknow'a doğru yardıma gideceklerdi. General Henry Havelock komutasında ki askerler başkentte sıkışıp kalan İngilizlere yardım edeceklerdi. Lucknow'a gidecek bu iki bin kişilik askeri birlik ilk olarak yol üzerindeki Kanpur'u geçmek zorundaydı. General Havelock 7 Temmuz günü aşırı sıcaklar altında Kanpur'a doğru ilerlerken şehirdeki İngiliz askerlerinin öldüğünü, bayan ve çocukların ise rehin alındığını öğrendi. Askerler 38 dereceyi geçen sıcaklar altında, bunaltıcı askeri üniformaları ve yükleri ile çok yavaş ilerleyebiliyordu. Aşırı sıcaklardan kaçınmak için geceleri yürünmesine karar verildi. Bu arada 12 Temmuz günü İngiliz birliğine Fathepur'dan yola çıkan ve on iki tane topa sahip 3 bin 500 isyancı Hint askeri müdahalede bulundu. İsyancı askerler İngilizlerden sayıca kalabalık olsa da İngiliz askerleri silah güçleri sayesinde, on dakika süren savaşta isyancıları yendi. Hintli isyancı askerler İngilizleri 15 Temmuz günü Kanpur'un 16 kilometre dışında tekrar karşıladı. Bu savaşta İngilizlerin galibiyeti ile sonuçlandı. Kanpur'a yaklaşmakla birlikte burada bulunan Nana Sahib ve onun etrafında toplanan 10 bin isyancı askere de yaklaşılmaktaydı. 8 topa sahip olan Nana Sahib'in askerleri ile 16 Temmuz günü karşı karşıya gelindi. Hava aşırı sıcak ve İngiliz askerler bitkin durumdaydı. Topları taşıyan öküzlerde sıcaklığın etkisi ile artık yürümüyorlardı. General Howelock yaşadıkları ile ilgili olarak şunları kaleme almıştı (Barnes: 2007: 50-51):

“Yerde uzanmakta olan askerlerime emir verdiğimde hepsi ayakları üzerine kalkıp doğruldu ve sıraya geçti. Onlara sıra halinde beraberce ilerleme emri verdim. Karşı durulamazlardı. Düşman ateşi biz onlara 274 metre yaklaşınca kadar her taraftan geliyordu. Sonra çok nadiren görülecek üzere hep beraber düşman üzerine saldırıya geçtik. Vurulanlar sessizce sırtlarını toprağa veriyorlardı. Sonra askerler ödülleri almışçasına sevinçle bağırmaya ve alkışlamaya başladılar. İsyancılar darmadağın olmuştu. Hemen sonra tüfekli askerler isyancılar üzerine ateş açtı ve isyancılar tam hezimet yaşadı. Akabinde 4 top isyancılar üzerine atış yapmaya başladılar ve isyancılara ağır zayıat tam olarak verilmiş oldu” (Barnes: 2007: 51-52).

Kanpur'daki isyancı askerlerin direnişi kırılmıştı. İsyancı lider Nana Sahib kaçmıştı. İngiliz askerler Kanpur şehrinde 4-5 kilometre uzaktaydılar. 203 kilometrelik bir yolculuğu aşırı sıcaklar altında sekiz

günde yapmışlar ve bu arada isyancı askerler ile üç kez karşı karşıya gelerek galip çıkmışlardı. Bütün bu mücadeleden sonra günü dinlenerek geçirdiler (Barnes: 2007: 52).

3. Lucknow'da Yaşananlar: Abluka Altında Kalan İngilizlerin Kurtarılması

İngiliz parlamentosu Doğu Hindistan Şirketinin yetkilerini sonlandırmak için birçok tasarıyı görüşürken Hindistan'daki İngiliz askerleri Avadh'ın başkenti Lucknow'daki isyanı bastırmaya uğraşıyordu. İngilizlerin Hindistan'da yaşadığı tek yerleşim yeri Kanpur değildi. İngilizlerin Bengal ordusuna ait ordu birliklerinin bulunduğu şehirlerdeki Hintli askerler isyan halindeydi. Kanpur'da olduğu gibi her yerleşim yerinde gerek İngiliz subayların aileleri gerekse o bölgede yaşayan sivil İngilizler bulunmaktaydı. Bundan dolayı isyanın çıkması ile birlikte İngilizler farklı bölgeler de abluka altında kalmışlardı. Bu ablukalardan bir tanesi de isyanın önemli merkezlerinden olan eski Avadh krallığının başkenti Lucknow'du. Burada gerek şehir içinde gerekse şehrin hemen dışında iki askeri yerleşim mevcuttu. Şehir içindeki yerleşkenin etrafı küçük sarayların duvarları ve surlar ile çevrelenmişti. İngilizler için hazırlanmış evlerin olduğu 130 bin metrekarelik askeri yerleşke içinde çoğunluğu İngiliz görevlilerin eşi 240 İngiliz bayan da yaşamaktaydı (Edwardes, 1957: 17). Kadınların çoğunluğu İngiliz askerlerinin eşleriyken 69'u ise akraba ve yakınlarıydı. Kuşatma altında yaklaşık 3 bin kişi vardı. Bunların 1392'si Hintli, 1608'i ise İngiliz ve diğer Avrupalılar'dı. 1720 kişi asker iken 1280 kişi sivil idi (Innes, 1895: 123). İsyanın başlamasından sonra şehir içinde sıkışan İngilizler kurtarılmak istense de bir türlü başarılı olunamıyordu. Avadh krallığı İngilizler tarafından yeni işgal edilmişti. Bundan dolayı gerek halk gerekse Bengal ordusunda görev yapan Avadh'lı isyancı askerler başkentlerinde ki İngiliz askeri yerleşkesini ele geçirmek için çetin bir savaş vermekteydi. Bundan dolayı şehre gönderilen takviye kuvvetler başarı sağlayamıyordu. Lucknow'a ancak İngiltere'den gelen takviye askerler sayesinde 17 Kasım'da girilebilmişti. Yerleşkedeki yaralılarından sonra bayan ve çocuklar tahliye edilmişlerdi. 23 Kasım'da tüm İngiliz askerleri şehirden çekilseler de Mart 1858'de Lucknow'u geri almayı başarmışlardı (Hibbert, 1978: 233). Lucknow'dan kurtarılan İngilizler Kalküta gibi isyandan uzak şehirlere gönderilmişti. İngilizler burada yaşayan İngilizler tarafından büyük bir coşku ve kutlama ile karşılandılar (Lady's Newspaper, 20 Şubat 1858).

Lucknow'daki askerlerin başında General Henry Lawrence vardı. Lawrence aynı zamanda Avadh eyaletinin valisiydi. General Henry'nin kardeşi John Lawrence'da Penjab eyaletinin valisiydi. Avadh eyaleti Bengal ordusu askerlerinin çoğunun memleketi olması sebebi ile isyanın merkezindeydi. General Henry hayatının neredeyse tamamını Hindistan'da

ve ordu da geçirmişti. Yetersiz sayıdaki İngilizlerin karşısında gerek şehir içi gerekse şehir dışında 50 ila 100 bin isyancının olduğu düşünülüyordu. General isyanın başladığı Mayıs ayından itibaren gerek İngiliz yerleşkesini kale haline gelecek şekilde takviye etmiş gerekse yakınlarındaki Bhowan adlı harabe bir kaleyi ele geçirerek savunma hattı oluşturmuştu. Askeri yerleşke içinde herhangi bir ablukaya karşı yiyecek depolandığı gibi yeteri kadar mühimmatta bulunuyordu. İsyanın ilk başlama haberi geldiğinde General Henry şehirde yaşayan İngiliz sivillerin şehir dışındaki yerleşkeden şehir içindeki askeri alana gelmeleri emrini vermişti. Askeri yerleşke içinde İngiliz askerlerinden oluşan bir Alay ile 32. İngiliz Birliği vardı. 14 Mayıs'da Meerut'ta başlayan isyanın haberi General Henry'ye ulaştığında isyan etmeleri ihtimalinden dolayı yerel Hintli askerlerden oluşan bir birlik terhis ederek dağıtılmıştı. General ayrıca 30 Mayıs gecesinde Lucknow'da bulunan 3 piyade alayı, 1 süvari birliği ve 1 topçu bataryasının isyan edeceğini öğrenmişti. Bu askerler harekete geçmeden tamamen İngilizler'den oluşan 2 birlik bunları şehir dışına çıkarmayı başarmıştı. Yaklaşmakta olan tehlikenin farkında olan General Henry bölgede yaşayan sivilleri askeri yerleşke içine aldı. İngiliz askerlerinin bir kısmı şehrin kuzeyinde isyancı askerlerin yerleşkesini gözetlerken geri kalanları sivillerle beraber kalmıştı. Yerleşkenin duvarları sağlamlaştırılmaya başlanmış, pencereler örülmüş ve yeterli erzak depolanmıştı (Barnes, 2007: 55-56).

General Henry isyancı askerlerin Haziran ortalarına doğru Avadh'ta bulunan bütün askeri birlikleri ele geçirmiş olacaklarını tahmin ediyordu. İngiliz takviye kuvvetlerinin Lucknow'a yardıma gelmelerinin aylar alacağını öngörüyordu. Bu durumda düşman topraklarında çok uzun süre mücadele etmek zorunda kalacaklarının bilincindeydi. Lucknow'daki hazırlıklar sürerken isyancı askerlerin Kanpur'da kuşattıkları ve İngiliz karargâhını ele geçirdikleri haberi geldi. Lakin ele geçen asker ve sivillere ne olduğu konusunda bir bilgi yoktu. Lucknow'daki isyancı Hintli askerler 29 Haziran'a kadar İngiliz askeri yerleşkesine hiçbir saldırıda bulunmadılar. Aynı gün İngiliz askerlere takviye gücü 16 km uzaklıktaki Chinhut'tan geldi. Bu takviye gücü 500 piyade, 50 süvari askeri ve bir top'tan oluşmaktaydı. İsyancı askerlerin sayısı karşısında bütün İngiliz gücü hala çok yetersizdi. General Lawrence hiçbir şey yapmadan beklemeye daha fazla dayanamadı. İsyancı askerlerin ne kadar güce sahip olduğunu öğrenebilmek için yerleşke dışına bir birlik çıkardı. 300 kişilik İngiliz piyade askerleri 32. Birlikten seçilirken, bu kuvvete ek olarak 170 sadık Hintli asker ile 100 süvari vardı. Toplamda 570 kişilik birlik beraberlerinde 11 tane de top taşıyordu. İsyancı askerler ile General Henry'nin başında olduğu bu birlik karşı karşıya geldi. İngilizler 200 askerini ve 5 topunu kaybederek askeri yerleşkeye çekilmek zorunda bırakılmışlardı (Barnes, 2007: 56-57).

General Henry isyancı Hintlilerin gücünün farkına varmıştı. Yardım için gelen birliklerin komutanı General Havelock'a gönderdiği haberde 15-

20 gün içinde yardıma gelmez ise yenilebileceklerini söylüyordu. İngiliz askerleri şehir dışında tahkim ettikleri eski Bhowan kalesinden gece karanlığında çıkarak burayı havaya uçurdular. Böylece İngilizlerin tüm kuvvetleri yerleşke içine toplanmıştı. 32. Birliğin komutanlarından Yarbay John Inglis Kalküta'ya gönderdiği bir rapor da durumlarını anlatırken isyancı keskin nişancı Hintli askerlerin cami minareleri ve yüksek evlerden yaptıkları atışlar ile birçok İngiliz askerinin hayatını kaybettiğini bildirmişti. Askeri yerleşke çevresi ile İngiliz askerlerince terk edilen binalardan yerleşke içine atışlar yapılıyordu. Ateş menziline girecek kadar yerleşkeye yaklaşabilen isyancılar İngilizleri gece ve gündüz devamlı ateş altında tutuyor ve kayıp verdiriyorlardı (Barnes, 2007: 57-58).

Keskin nişancı atışları beklenmedik ölçüde etkili olmuştu. Hatta 2 Temmuz günü General Lawrence'ın odasına yapılan atışla kendisine isabet eden bir mermi parçası onu ağır şekilde yaralamıştı. General iki gün sonra da hayatını kaybetti. Generalin hayatını kaybetmesi ile komuta Yarbaylıktan Generalliğe yükseltilen Inglis'e geçti. Inglis karşı atağa geçmeye karar verdi ve yerleşke dışında isyancılara karşı operasyonlar yapmaya başladı. Bu sayede isyancılar geri çekilmeye zorlanmışken abluka içindeki askerlerin moralleri düzeldi. Buna karşılık olarak isyancı askerler de karşı saldırılar gerçekleştirdiler de ağır kayıplar verdiler. 25. Piyade Alayında görevli bir İngiliz Yüzbaşı şunları yazmıştı:

“Yenilmemiz durumunda neyle karşı karşıya kalacağımızı çok iyi biliyorduk. Bu sebeple her bir birey hayatı pahasına savaşıyordu. Her bir aralık ve boşluktan tüfeklerimizi doğrultuyorduk. Yenilmemiz demek yerleşkedeki herkesin kesin ölümü demektir. Bu süre içinde vurularak yaralanmışlar bile hastane'de durmadan hemen görev yerine geliyordu. Ayaklarından yaralanmış olanlar koltuk değneklerini bırakarak dizleri üzerinde düşmana ateş edebilecekleri kadar atış yapıyorlardı. Hiçbir şeye gücü yetmeyenler bile tüfeklere mermi doldurarak hazırlamaya çalışıyorlardı” (Barnes, 2007: 58).

İsyancı Hintli askerler İngilizlere karşı üstünlük sağlayıp yerleşkeyi ele geçiremeyince farklı bir yönteme başvurdular. Bunun için yerleşke içine doğru tüneller kazmaya başladılar. İngilizler bu hamleyi öğrenince onlarda bu tünelleri ortaya çıkarmak için başka tüneller kazmaya başladı. Nihayet Hintliler 10 Ağustos günü kazdıkları tünele yerleştirdikleri patlayıcılar ile 18 metrelik bir duvarı ve onun bitişiğindeki evin bir kısmını yıkmayı başardılar. Açılan boşluk yerleşke içine girmek isteyen Hintli isyancılara yeterince alan açmıştı. Buna rağmen İngilizler Hintlilerin geçitten geçmesine izin vermediler. Yerleşke içindekiler sadece isyancılar ile savaşmak zorunda kalmıyorlar aynı zamanda kolera, dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele ediyorlardı. Küçük bir yerleşke içinde, çok büyük bir kalabalık, kötü şartlar altında yaşam mücadelesi verirken bu hastalıklara

yakalanıyordu. İngiliz bayanlar yaralılara hemşirelik yapıyor ve askerlerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyorlardı. Ablukanın sonlarına doğru birçok insan hayatını kaybetmişti. Birçokları da salgınlardan savaşamayacak duruma gelmişti. Artık ellerindeki yiyecekler bitmeye başlamış ve yetersiz beslenme insanları güçsüz bırakmıştı. Aşırı sıcaklardan dolayı sıklıkla güneş çarpması gerçekleşiyor ve travma vakaları yaşanıyordu. Yaralıların yatabileceği yeterince alanları yoktu. Birçoğu toprak zemin üzerinde yatak olmadan yatıyor ve sineklerle yaşıyorlardı. Bazılarının yaraları o kadar kötüydü ki ya kangren oluyor veya çürümeler başlıyordu. Ağustos ayı ve Eylül'ün bir kısmı bu şartlar altında geçmişti (Barnes, 2007: 59).

Belirttiğimiz üzere General Havelock Kanpur'dan sonra Lucknow'a doğru harekete geçmişti. İlk aşamada İngilizlere yardımcı olabilecek tek kişi o ve askerleriydi. Lakin bu yardım yeterince hızlı ilerleyemiyordu. İsyancı Hintli askerler Unao bölgesinde bir kaç sefer kendilerine saldırmışlardı. Ağustos ayı ortalarına gelindiğinde aşırı sıcaklar ve kolera salgınından dolayı askerlerinin sayısı 1500'e düşmüştü. Yanlarında 10 top olmakla birlikte mühimmatları yetersizdi. Bithur'da isyancı askerler büyük bir kuvvet hazırlamışlardı ve Havelock ile çarpışmaya hazırlanıyorlardı. Bithur krallığı da İngilizler tarafından işgal edilmiş ve babasının yerine tahta geçmesi gereken Prens Nana Sahib sürgün edilmişti. İsyan prens ve halk için intikam almayı sağlayacaktı. 16 Ağustos günü Nana Sahib'in emrindeki 4 bin Hintli asker ile karşı karşıya gelindiğinde İngilizler yine zafer kazanmıştı. Nana Sahib'in askerleri ilk önce kasabaya sonra da arkasındaki nehre doğru sürülerek etkisiz bırakıldılar. Sahib'in sarayı da İngiliz askerlerince yakıldı. İngilizler savaşı kazansa da artık daha fazla ilerleyecek güçte değillerdi. Bu şartlar altında Lucknow'un tek kurtuluş reçetesi olan General Havelock'ta takviye İngiliz askerlerini bekleme kararı aldı (Barnes, 2007: 60-61). Böylece Lucknow'a yardıma gelen General Havelock'da yardıma muhtaç hale gelmişti.

Beklenen takviye kuvvetler ise bölgeye ancak 15 Eylül günü General James Outram komutasında ulaşabildi. Böylece General Havelock'un asker sayısı tekrar 3 bine çıktı. Bunların 2 bini piyadelerden oluşmaktaydı. Outram'ın rütbesi Havelock'dan üstün olmasına rağmen emir komutayı kendi üzerine almamıştı. Lucknow'un geri alınması zaferini General Havelock'un kazanmasını istemişti. Yola çıkan birlikler 19 Eylül günü Ganj nehrini geçerek Mangalwar'a geldi. Burada küçük fakat başarılı bir savaş ile isyancıları yendiler. 22 Eylül'de Lucknow'a 26 kilometre mesafedeki Bani'ye ulaşıldı. 23 Eylül günü Hintli isyancın askerlerden oluşan 11 bin 500 kişilik bir başka askeri güç Lucknow'un 6,5 kilometre güneyinde kendilerini karşıladı. İngiliz askerleri bir düzen halinde yürüyüşe çıktıklarında sol taraflarında Alambagh olarak adlandırılan evlerin yan taraflarından oluşan bir duvar ve bahçeler vardı. Bu duvarlar onların sol cenahını güven altında tutmasını sağlıyordu. General ilk olarak topçu birliklerine üzerlerine gelen

Hintli süvari birliklerine ateş etme emri verdi. Süvari askerler etkisiz hale getirilince isyancı piyade askerleri telaşa kapılıp dağılmaya başladılar. İngiliz askerlerinin karşısında duranlarda etkisiz hale getirildi (Barnes, 2007: 62).

23 Eylül günü İngiliz askerlerinin isyanın başkenti sayılan Delhi'yi geri aldığı haberi gelince askerlerin morali daha da artmıştı. General Havelock ve Outram Lucknow'daki askeri yerleşkeyi geri alacak plan üzerinde çalışmaya başladılar. İngilizlerin abluka altına alındığı askeri yerleşke şehrin diğer tarafındaydı. Lucknow'un sokakları dar olmakla birlikte adeta birer labirent gibiydi ve şehri geçerek yerleşkeye ulaşmak kolay olmayacaktı. Yapılan planda bu dar ve labirent sokakların nasıl bypass edileceği konuşuldu. İlk olarak Char köprüsü ele geçirilecekti. Sonra su kanalı sağ taraflarında kalmak üzere doğuya doğru hareket edilerek nehrin kenarındaki saraya ulaşılacaktı. Oradan da açık alan ve parklar kullanılarak abluka altındaki askeri yerleşkeye gidilecekti. İsyancı Hintliler kendilerini püskürtmeyi başarırlarsa Alambagh olarak adlandırılan yere doğru geri çekileceklerdi. Hâlihazırda yaralılar, malzemeler ve birkaç yüz asker burada bırakılmıştı (Barnes, 2007: 61-62).

İngilizler 25 Eylül sabahı harekete geçtiler. Harekete geçmeleri ile birlikte isyancı askerlerin saldırılarına maruz kalmaya başlasalar da onları geri püskürtmeyi başardılar. İngilizler duvarları kendilerine siper yaparak ilerliyorlardı. Planlandığı gibi köprü ele geçirildi ve ilerlenmeye devam edildi. İsyancılar İngilizleri durdurmak için top atışları yapıyor ve geçmek istedikleri yolları bombalayarak ilerlemeyi durdurmaya çalışıyorlardı. İngilizler'de çaresiz kaldıkları durumlarda top atışları ile onlara karşılık veriyordu. Top atışlarını yapan İngilizler "Kanpur'u hatırla" diye bağırıyorlardı. Nihayet İngiliz askerleri saraya ulaşıp burayı da kontrolleri altına aldılar. Buradan hızlı bir şekilde devam ederek yerleşkeye ulaştılar. Abluka altındaki İngilizler büyük bir sevinçle yardıma gelen askerleri karşıladılar. Lakin şehir içinde gerçekleştirilen harekât çok kanlı geçmişti. 535 İngiliz askeri öldürülmüş ve yaralanmıştı. İngilizler yerleşke ile birlikte onu çevreleyen alanı da güven altına almışlardı. Lakin şimdi asıl problem buradan tekrar nasıl çıkılacağıydı. Operasyonda ağır kayıplar verilmişti. İsyancılar karşı saldırılar gerçekleştirerek etraflarını tekrar sarmaya başlamışlardı. Böylece 6 hafta boyunca devam edecek ikinci bir abluka altında kalındı. İngilizleri kurtarmak için gelen askerler de şehrin içinde kuşatılmış ve kurtarıcılar kurtarılmayı beklemek zorunda kalmıştı. Bu şartlar altında General Outram emir komutayı üzerine aldı. Zaten kendisine verilen yeni görev aynı zamanda Avadh'ın valiliği idi. İngilizler için bir diğer sürpriz ise General Henry Lawrence'ın isyanın başlaması ile birlikte yerleşke içinde depoladığı malzemelerdi. General Henry yerleşkenin altındaki ayrı bir bölme de herkese yetecek kadar gıda ve yaşam malzemesini depolamış ama malzemelerin israf edilmeden kullanılması için

bu depodan kimseye bahsetmemiştir. Ölmeden önce de söyleyemediği için bu malzemelerden abluka içindeki İngilizlerin haberi olmamıştır. Lakin General Henry bu depolamayı haberciler gönderdiği üstlerine rapor etmiştir. General Outram bunu biliyordu ve malzemelerin yerini göstermişti. Bütün herkese iki ay boyunca daha yetecek yaşam malzemesi vardı. Artık tek yapmak gereken bu süre zarfında takviye İngiliz kuvvetlerinin gelmesini beklemektir. Bu durumda Avadh'ın diğer bölgelerinde de yardıma ihtiyaç duyan İngilizler eğer hala hayatta ise beklemek zorundaydı (Barnes, 2007: 62-63).

İkinci İngiliz takviye kuvvetleri Kanpur'a General Hope Grant'ın komutasında Ekim ayının sonunda ulaştı. Burada İngilizlerin yeni Başkomutanı olan General Colin Campbell komutasındaki diğer takviye güçlerin gelmesi beklendi. General Campbell askeri tecrübeye sahip bir askerdir. Çin'le yapılan Afyon savaşlarından, İkinci Sih savaşına ve oradan Kırım savaşına kadar farklı coğrafyalarda savaşmıştır. Hindistan'daki İngiliz birliklerinin Başkomutanı olması ile birlikte Hintli isyancı askerler üzerine yapılacak operasyonları bizzat yönetmek için gelmiştir. Kanpur'a gelmesi ile birlikte Lucknow'a Kasım ayının başına doğru harekete geçildi. Yeni İngiliz birlikleri toplamda 4500 askerden oluşmaktaydı. Bunlar arasında 250 İngiliz denizci askeri de vardı. İngilizler yanlarında yeni toplar da getiriyorlardı. Bu toplar duvarı delebilecek tek atışlık güllerle olabildiği gibi önlerine çıkacak kalabalıkları etkisiz hale getirecek birçok küçük gülleri de atabiliyordu. General Campbell 12 Kasım günü Alambagh'a ulaştı. Yeni takviyelerin de ulaşması ile 5 bin asker ve 49 topa ulaşıldı. Bu arada abluka altındaki İngiliz askerler General Campbell'a haber yollayarak General Havelock'un takip ettiği yolu kullanmamasını tavsiye ettiler. General Campbell bu haber sonrasında farklı bir yol ile yerleşkeye ulaşmaya karar verdi (Barnes, 2007: 63-64).

İngiliz kuvvetleri 14 Kasım günü harekete geçti. İlk olarak Dilkusha parkındaki isyancı askerler topçu atışları ile etkisiz hale getirildi. Buradan Martinere okuluna ulaşılarak burası alındı. Toplar ve gerekli malzemeler buraya getirildi. 16 Kasım'da tekrar harekete geçilerek isyancıların elindeki önemli noktalardan birisi olan Secundrabagh alındı. Burası 110 metre yükseklikte kalın duvarlar ile inşa edilmiş dört tarafı açık bir binaydı. Topçu atışları kullanılarak bu binanın kenarından ilerlemeye başlayan İngiliz askerleri ile Hintli isyancı askerler arasında büyük bir mücadele yaşandı. Neticede 2 bin Hintli isyancı burada hayatını kaybederken sadece 22 İngiliz askeri öldü, 75'i de yaralandı. İngiliz askerleri top atışları eşliğinde sokaklarda ilerleyişini sürdürdü. Topçuların ateşlediği küçük güller Hintli askerlerin üzerine yağıyor ve ağır zayıat verdiriyordu. Bazı yerlerde Hintli isyancılarından oluşan ceset yığınları oluşuyordu. İngilizler bir sonraki hedefleri olan 500 metre ilerdeki Neje Camisine ulaştılar. Buranın ele geçirilmesi ile yerleşkeye 366 metre kalmıştı. Caminin minaresine sokak çatışmalarına ilk giren 93. İngiliz birliğinin renkleri asılmıştı. 17 Kasım günü

tekrar harekete geçen İngiliz askerleri Mess Evi ve Moti Mahal'i almak için mücadele verdiler. Mess evi ilk hamlede alınırken, Moti Mahal'in alınması için bir saatlik çarpışma yapılmıştı. Böylece abluka altındaki İngiliz yerleşkesine ulaşıldı. 19 Kasım günü buradaki askerler ve siviller ile çok fazla sayıda hasta ve yaralı tahliye edilmeye başlandı. Tahliye edilenler arasında çok büyük miktarda hazine ve eski Avadh krallığının mücevherleri de vardı. 23 Kasım gününe kadar devam eden tahliyeler karşı isyancı Hintli askerler herhangi bir saldırı gerçekleştirmedi. General Havelock aşırı yorgunluk sonucu bitkin düşmüş ve dizanteri olmuştu. 24 Kasım günü hayatını kaybetti. General Outram Alambagh'da konuşlanan 4 bin askerinin komutanı olarak Lucknow önünde beklemeye devam etti (Barnes, 2007: 64-65).

General Campbell 27 Kasım'da Lucknow'dan ayrılarak 64 kilometre uzaklıktaki Kanpur'a doğru yola çıktı. Kanpur'daki birliklerin komutanı General Windham'ın bin askerlik birliği Tantia Topi'nin 14 bin kişilik isyancı askerleri tarafından yenilgiye uğratılmıştı. General Campbell'in yardıma gitmesi ile birlikte isyancı askerler tekrar etkisiz hale getirildi. Campbell daha çok İngiliz askerinin Hindistan'a ulaşmaya başlamasının bilgisi ile daha yavaş ve etkili adımlar atmaya karar verdi. Delhi ile Penjab arasındaki bağlantının tekrar sağlanmasına öncelik verdi. Lucknow'un tamamen kurtarılması Nepal'den gelecek destek kuvvetlerini bekleyecekti. Nihayet Nepal'den 9 bin Gurkalı asker ile Hindistan doğumlu İngilizler'den oluşturulmuş 11 bin kişilik İngiliz ordusu Lucknow önlerine tekrar geldi. General Outram'ın kuvvetleri hala şehrin girişinde beklemekteydi. 2 Mart 1858 günü kuşatma emri verildiğinde şehirdeki siviller hariç 120 bin isyancının kendilerine karşı koyacağını düşünüyorlardı. Belirlenen önemli noktalardan Martinere Okulu 9 Mart'ta alındı. İki gün sonra kaleye çevrilmiş Begüm Kothi alındı. 16 Kasım'da İngilizler'in askeri yerleşkesi tekrar ele geçirilmiş oldu. 21 Kasım'da da şehir tamamen ele geçti. İngilizler şehri geri almak için 1200 askerini kaybetmişti. Kaç Hintli isyancının hayatını kaybettiği ise hiçbir zaman bilinmese de bu sayının çok yüksek olduğu bilinmekteydi. General Campbell isyancılara karşı operasyonlarına devam etti. Birçok isyancı geniş bir coğrafya da hareket halindeydi ve İngiliz kuvvetlerinin hepsini yakalamasına imkân yoktu. Avadh eyaletindeki birçok isyancı da komşu eyaletler olan iç Hindistan'daki Rohilkland ile Bihar'a kaçmıştı (Barnes, 2007: 65-67).

SONUÇ

1857 isyanının birçok faktörün bir araya gelerek meydana gelen bir başkaldırı hareketidir. İngilizlerin ülkedeki işgalci varlığının yanı sıra Hintli halka kötü davranmaları memnuniyetsiz bir kitlenin oluşmasına sebep vermiştir. İngilizlerin Hindistan'da direkt olarak işgalci bir kuvvet olmadığı

bilinen bir gerçektir. Hintlilere ülkede ticaret gerçekleştirme bahanesi ile bir yaklaşım sergilenmiş ve yıllara dayalı bir sömürge düzeni kurulmuştur. Hintli yerel kral ve prenslikler bir araya gelemediği gibi merkezi bir gücün olmaması da İngilizlerin lehine olmuştur. Şirket ülkede etkinliğini artırdıkça giderek yozlaşmış ve Hintli halka hiçbir değer vermemeye başlamıştır. Ülke toprakları bir fiil işgal edilince de halkın dini inançlarına da karışılmaya başlanmıştır. Bütün bu sebeplere Bengal ordusu askerlerinin memnuniyetsizlikleri de eklenince isyan kıvılcımı orta ve kuzey Hindistan boyunca yayılmıştır. İngilizlere başkaldırının haberi ulaştığı bölgeler de sivil desteği de arkasına almıştır. Bununla birlikte tüm ülke halkının seferberlik ruhu ile İngilizlere karşı hareket etmediği görülmektedir. Bunun nedenlerinin üzerinde de ayrıca detaylı olarak durulması da fayda vardır.

Hintli isyancıların Kanpur'da sivil İngilizleri katletmeleri isyanın dönüm noktası olmuştur. İngiliz askerler Hintlilere beslediği nefreti bu katliamdan sonra fiiliyata dökmüşler ve milyonlarca insanın öldüğü bir süreci başlatmışlardır. Hintli isyancıların İngiliz sivilleri öldürmesi onları bağımsızlık davalarının da zora sokmuştur. İngilizler Hindistan'da bulunduğu süre içinde birçok isyanı bastırmış ve binlerce sivil Hintliyi öldürmüştür. Muhtemelen Hintli isyancılar bu sebeple bayan ve çocukları öldürmekte bir yanlışlık görmeseler de kendilerine yapılanı başkalarına yapmaları sebebi ile hata yapmıştır. İngilizler ise hâlihazırda isyan bölgelerinde de tüm halka karşı imha politikası yürüttüklerin den dolayı buna kendilerinin de tüm halka karşı bulmuşlardır. İngilizler kendilerini medeni bir toplum olarak görmüşlerdir. Karşılarında ki Hintli halk ise onların gözünde barbardırlar. Buna rağmen medeni bir toplumun askerlerinin çocuk, bayan, yaşlı demeden insanları asarak öldürmeleri kabul edilebilecek bir davranış değildir. Gerek Hintlilerin gerekse İngilizlerin niçin bu derece birbirlerini öldürme arzusunda olduklarının psikolojik ve sosyal boyutlarının araştırılması gereklidir. Ayrıca orta ve kuzey Hindistan'da adeta toplu kıyıma uğratılan halkın bu bölgeler de uzun bir dönem tarımdan ticarete hiçbir faaliyete giremediği düşünülmektedir. Bundan dolayı bu bölge insanının isyan sonrası karşılaştıkları sıkıntıların da ayrıca ortaya çıkarılması gereklidir.

Lucknow'da abluka altında kalan İngilizlerin mücadelesi ayrıca üzerinden durulması gereken bir konudur. Uzun bir dönem yardım gelmeyeceğini bildikleri halde teslim olmamışlardır. Avadh krallığının başkenti olan Lucknow isyanının en önemli merkezlerinden birisidir. Binlerce isyancı asker ile birlikte yerel halkta isyana destek vermiştir. Buna rağmen şehir içinde kısırlanmış bir halde kalan İngilizlerin uzun süre isyancılara direnebilmesi İngilizlerin başarısı kadar isyancıların da başarısızlığının bir göstergesidir. İsyancılar ülkelerinin bağımsızlığından ziyade kendi kişisel ve kast sistemi gibi dini statülerini düşünmüşlerdir. Motivasyon eksikliği içinde hareket eden isyancılar İngiliz takviye kuvvetlerinden sayıca çok üstün

olmalarına rağmen başarısız oldukları görülmektedir. Her bir başarısızlık isyancıları ümitsizliğe sevk ederken İngilizleri de umutlandırmıştır.

1857 isyanı İngiliz dönemi Hint tarihi içindeki en büyük başkaldırıdır. Tüm ülkeye yayılmaması ve İngilizlerin acımasız bir şekilde bastırmasından dolayı başarı şansını yitirmiştir. İsyanın niçin başarısız olduğuna dair çok daha detaylı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. Hintlilerin İngilizlere karşı niçin bir araya gelemediği ve niçin Hintli bireylerin ülkelerini işgal eden İngilizlerin ordusunun da maaş karşılığında çalıştığının tespit edilmesi gereklidir. Çalışmamız isyanın niçin çıktığına dair genel bir bilgi verse de çok daha kapsamlı çalışmalarla konunun daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. İngilizlerin Hintlilerin dini inanışlarına karışmalarından yerel krallıkların işgal süreçlerine kadar her bir konu ayrı ayrı üzerinden çalışmalar yapılacak kadar bilgi barındırmaktadır. Kanpur ve Lucknow'da yaşananlar İngilizlerin kendileri için yabancı kabul edilen bir coğrafya da nasıl ayakta kalmayı başardıklarını göstermeleri açısından faydalı bilgiler sunmaktadır. Binlerce insan kendilerine karşı ayaklanmasına rağmen İngilizler soğukkanlılıklarını korumuş ve ülkeden kaçmak yerine savaşmayı tercih etmiştir. Hintlilerin ise İngilizler de olduğu gibi aynı birlik ve beraberliğe sahip olamadıklarında daha uzun yıllar İngiliz yönetimi altında yaşamaya mecbur oldukları değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Allan, J., Haig, T. W. and Dodwell, H. H. (1934). *Cambridge shorter history of India*. New York: Macmillan Company.
- Barnes, F. G. (2007). *Essential histories: the Indian mutiny 1857-58*. New York: Osprey Publishing.
- Bearce, G. D. (1961). *British attitudes towards India. 1784-1858*, London: Oxford University Press.
- Blunt, A. (2000). Embodying war: British women and domestic defilement in the Indian 'Mutiny', 1857-8. *Journal of Historical Geography*, 26(3), 403-428
- Edwardes, M. (1957). Introduction of M. Germon, *Journal of the Siege of Lucknow: An Episode of the Indian Mutiny*. London.
- Guha, R. (1983). *Elementary aspects of peasant insurgency in colonial India*. New York: Oxford University Press.
- Hansard, E. G. (1857). *Parliamentary debates*. 14 August 1857, CXLVII.
- Hibbert, C. (1978). *The great mutiny: India 1857*. London: Penguin Books Ltd.
- Innes, M. (1895). *Lucknow and Oude in the mutiny: a narrative and a study*. London: Innes.

- Kapore, C. S. (1962). *Refresher course in history of India, British period 1707-1947*. Delhi: S. Chand and Co.
- Kaye, J. W. (1864-1876). *History of the Sepoy War*. W.H. Allen, 3 Vols., London, 1864-1867; different ed. Vols. I and II in 1870, III in 1876.
- Khan, S. S. A. (1873). *The cause of the Indian Revolt*. Benares: Medical Hall Press.
- Lady's Newspaper (1857-1858). Daily Newspaper. London, Britain, 19 September 1857; 20 Şubat 1858.
- Longford, E. (1964). *Queen Victoria*. New York: Harper & Row.
- Majumdar, R. C. (1957). *The sepoy mutiny and the revolt of 1857*. Calcutta: Firma K. L. Mukhopadhyay.
- Malleson, G. B. (1880). Ed. *Kaye and Malleson's history of the Indian Mutiny of 1857-58*. 6 vols, London: W.H. Allen, Vol III.
- Metcalf, Thomas R. (1965). *The aftermath of Revolt: India 1857-1870*. Princeton University Press, Princeton.
- Misra, A. (2008). *War of civilisations: India AD 1857*, 2 Vols., New Delhi: Rupa.
- Paul, H. (1904). *History of modern England*, 2. Vols., New York: The Macmillan Company.
- Shafeeq, S. (1970). *British reaction to the sepoy mutiny, 1857-1858*. Master's Thesis, North Texas State University, Denton, Texas.
- Thomson, M. (1859). *The story of Cawnpore*. London: Richard Bentley.
- Trevelyan, G. (1922). *British History in the Nineteenth Century, 1782-1901*. London: Longmans, Green, and Co.
- Walpole, S. S. (1912). *History of England from the Conclusion of the Great War in 1815*, 6 vols. London, New York: Longmans, Green and Co.